

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1108

מסכת עירובין ז' - י"ג ♦ כלאים ט', ב' - ט', ח'

בס"ד, כ"ו אב תש"פ

השבוע בגליון

- ♦ טלטול ברחבת הכותל המערבי
- ♦ דינם של מרכזי קניות
- ♦ התקנת מזוזה ב"צורת הפתח"

♦ חשש לבזיון המזוזה ולגניבתה

- ♦ כך עושים פרסומת
- ♦ פאי 3.1415926535897932384
- ♦ מהו שיעור היחס בין קוטר המעגל להיקפו?

דף ז/א ופלטאי מכאן ופלטאי מכאן

טלטול ברחבת הכותל המערבי

שוב הוגים לומדי הדף היומי את המונח "פלטאי", אשר כבר נלמד במסכת שבת. ההסבר הרווח בפירושי הראשונים לתלמוד הוא, כי ה"פלטאי" הוא כינוי לשטח רחב ששימש כרשות הרבים, כהגדרת רש"י (שבת ו/א ד"ה "פלטאי"): "רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה". רבינו הגאון רבי צבי הירש אשכנזי, הלא הוא בעל ה"חכם צבי" כותב בהתפעמות (שו"ת "חכם צבי" סי' ל"ז): "ראה, מצאתי להרשב"א בספר עבודת הקודש חידוש גדול לא נמצא בשום פוסק זולתו, לא קדמון ולא אחרון, שכתב דבפלטאי אפילו דלתות המדינה ננעלות בלילה תורת רשות הרבים עליה. כנראה דעתו דדווקא במבואות המפולשין שהם מיוחדות לאנשי המבוי ההוא ואין יד כל אדם שוה בו הוא דמהני נעילת דלתות בלילה ולא בפלטאי שיד כל אדם שוה בו, דאפילו נעילת דלת לא מהני בו". ה"חכם צבי" מוסיף, כי מדברי גמרתנו מדויק כדעת הרשב"א, שכן, לגבי מבוי, גמרתנו מציינת, כי אם העיר מוקפת בעירוב, מותר לטלטל בה. מדוע הגמרא אינה מציינת גם, כי הגדרת ה"פלטאי" כרשות הרבים מותנית בכך שהעיר אינה מגודרת? נמצאנו למדים, כי כל גידור לא יועיל לפלטאי, כדעת הרשב"א. בתקופתנו הודפסו חידושי המאירי (שבת ו/א) והתגלה, כי גם הוא סובר כשיטת הרשב"א. ראוי לציין, כי בדברי הגאון מוילנא זצ"ל, בפתחתו לביאור המשניות במסכת שבת "שנות אליהו" מבואר, כי נקט כדעת הרשב"א. לדעת הרשב"א והמאירי, איפוא, ל"פלטאי", הלא הוא שוק רחב המיועד לכלל הציבור, אין תקנה! אפילו יתקנו שערים וינעלו, לא יועיל הדבר.

דינם של מרכזי קניות: האם ניתן להסיק מכך, כי לפי שיטתם, למרכזי קניות עצומים הומי אדם אין כל פתרון? ובכן, מאחר שבימינו מרכזי הקניות מקורים, ואינם מתנהלים תחת כיפת השמיים כבימים עברו, הרי הם נחשבים רשות היחיד, מפני שרשות הרבים פוסקת מלהיות רשות הרבים עם קירויה. גם רחובות ענק בהם ממוקמות חנויות גדולות, אינם נחשבים "פלטאי", מפני שהחנויות עצמן מקורות (ש"כ פרק י"ז הערה י"ז).

בעקבות דברי הרשב"א דן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל לגבי רחבת הכותל המערבי, הפתוחה לאויר השמים ואין עליה תקרה, האם לדעת הרשב"א עירוב ירושלים ואפילו מחיצות גמורות לא יועילו לה, ויהיה אסור לטלטל בה עקב היותה "פלטאי" [הרשב"א סובר, כי אין צורך בשישים ריבוא להגדרת רשות הרבים. עם זאת, גם לדעות הסבורות שיש צורך בשישים ריבוא, יתכן שבמקום

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

ארוחת הצהרים של הט"ז

כל יהודי המצטרף לשיעורי הדף היומי וקובע עיתים לתורה, יודע כי בכך הוא קונה זכויות רבות. התורה, תשתית חיינו, היא שמקיימת את העולם כנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת".

בכל בית יהודי המכבד את עצמו בארון עם ספרי קודש, נמצאים פירושיהם של רבי יואל סירקיש, מגדולי הפוסקים לאחר הרמ"א, שחיבר את חיבורו המפורסם הלא הוא "בית חדש" על הטור, וכיהן כרב בקהילות רבות וחשובות בפולין, ביניהן בלז, בריסק וקראקא, וכן פירושו של חתנו-תלמידו, רבי דוד בן שמואל הלוי שחיבר את פירושו "טורי זהב" על השולחן ערוך.

מעשה מופלא שאירע בשני גדולי הדור הללו, יכול להעניק לנו מימד נוסף על גודל קדושתם ועל חשיבותו של כל רגע של לימוד תורה:

בשעה טובה ומוצלחת סיכמו הורי החתן והכלה על השידוך המפואר, ורבי דוד בן שמואל הלוי שחיבר לימים את פירושו "טורי זהב" על השולחן ערוך, הפך לחתנו של גדול הדור רבי יואל סירקיש, הידוע בחיבורו המפורסם "בית חדש" על הטור. כפי שנהוג היה באותם ימים, התחייב אבי הכלה לזון ולפרנס את הזוג הצעיר למשך תקופה מסויימת ולהאכיל את חתנו בכל יום מנת בשר.

צעילוי נשמת

מרת **שרה אדלר** ע"ה

ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע א' באלול תשנ"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **שמואל אדלר** הי"ו ומשפ' שיחיו - גבעתיים

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרן משה גולדשלגר** ז"ל

ב"ר ברש ז"ל נלב"ע כ"ח באב תשס"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

נר ה'
נשמת
אדם

מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל

נלב"ע כ"ה מנחם אב תשס"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

המוגדר כשייך לכלל הציבור, כגון, הכותל המערבי, אין צורך בשישים ריבוא - ראה בגליון הקודם בסוף מאמר "לא כל רחוב הוא רשות הרבים".

הגרש"ז חיוה דעתו, כי אין להחשיב את רחבת הכותל כפלטיא, מאחר שאינה עשויה לסחורה אלא לתפילה בלבד (שש"כ שם).

כל נידונונו על מקומות כדוגמת כרחבת הכותל המערבי מבוסס על ההנחה, כי לדעת הרשב"א פלטיא לעולם אינה יכולה להפוך לרשות היחיד, הן כאשר העיר בה מצוייה הפלטיא מוקפת במחיצות, והן כאשר הפלטיא עצמה מוקפת מחיצות. ברם, לדעת ה"חיי אדם" ("נשמת אדם" כלל מ"ט ס"ק ב), גם הרשב"א מודה, כי כאשר הפלטיא עצמה מוקפת מחיצות, בטל מעמדה כרשות הרבים. העולה מן הדברים, כי במצבה הנוכחי של רחבת הכותל המערבי, בהיותה מוקפת מחיצות מכל עבריה, שערים ודלתות, אין להגדירה כפלטיא כלל, אף ללא נימוקו של הגרש"ז, שרחבת הכותל משמשת לתפילה בלבד.

דף י"ב אשכחן צורת הפתח דמהניא

התקנת מזוזה ב"צורת הפתח"

"צורת הפתח".

מושג הנהגה ונשנה רבות במסכת עירובין. "צורת הפתח" כשמה כן היא. צורה של פתח, בעצם לשום מקום, אין היא מוצבת בפתחו של בית, אלא בפתחו של שטח אותו מבקשים להגדיר כרשות היחיד. שתי מזוזות ומשקוף מעליהן המוצבים בפתח השטח, מכונים "צורת הפתח". "צורת הפתח" אף אינה מזוזות עבות ומשקוף כרסתני מעליהן, אלא די בשני קנים דקיקים שביניהם נמתח חוט כדי ליצור "צורת הפתח".

דיון מעניין התעורר בין הפוסקים, אם "צורת הפתח" חייבת במזוזה, שהרי שערי עיירות, ערים ויישובים חייבים במזוזה (יומא יא; שולחן ערוך, יו"ד סימן רפ"ו). אם אכן כן, ייאלצו פרנסי הקהילות לשנס מתנייים, מפני שאלפי אלפים של "צורות הפתח" שכאלו פזורות ברחבי העולם, והתקנת מזוזות בפתחן היא משימה כבירה ועצומה.

ובכן, בעל חוות דעת כותב בספרו מקור חיים, כי חיוב מצוות מזוזה תקף בפתח של ממש, אך צורת הפתח שאינה עשויה לכניסה וכפתח, אלא כדי לשמש כמחיצה, אינה מחייבת במזוזה (תיקון עירובין, ד"ה עוד נראה דמותו). צא וראה, כותב בעל מקור חיים, את אלפי העיירות היהודיות שהתקינו צורת הפתח, ומזוזה אין בה. ואילו פוסקים אחרים חולקים וסוברים, כי צורת הפתח אינה מחיצה בלבד, אלא היא אכן פתח למקום המוקף, וממילא, גם צורת הפתח חייבת במזוזה (עיין שו"ת מנחת יצחק, ח"ז סימן י"ב, ועיין בחידושים המיוחסים לגר"ח מברסקי זצ"ל על השי"ס, אות י"ז).

חשש לבזיון המזוזה ולגניבתה: כיצד, אם כן, מתיישבת דעה זו, אשר ננקטה להלכה על ידי פוסקים רבים, עם המציאות שהוכחה לעין כל משך דורות רבים, שלא התקינו מזוזה על צורת הפתח שלהם. החזון איש זצ"ל (יו"ד, סימן קע"ב, אות ג) כותב, כי מאחר שהמזוזה עלולה להגנב ולבוא לידי בזיון, לא התקינו מזוזות על צורות הפתח הנמצאות ברחוב ואינן ברות שמירה (עיין ש"ך, יו"ד רפ"ו, ס"ק ז').

החזו"א מוסיף, כי פעמים שהמקום בו מוקמה צורת הפתח שייך לנכרי וליהודי בשותפות, ומקום כזה פטור ממזוזה (עיין שולחן ערוך שם).

הגאון רבי יצחק וויס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק, שם) נקט בעקבות כך, כי לפי שיטת החזו"א, בימינו כאשר יש צורות הפתח הממוקמות בתוככי שכונות שומרי תורה ומצוות ואפשר לשמור על המזוזה, אכן יש להתקין מזוזות על צורות הפתח [ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ז סימן ק"ע, שצידד כדעת החוות דעת, שצורת הפתח אינה חייבת במזוזה].

דף י"א ואם יש לו אמלתרא

עוד סיבה לקשט את הסוכה - אמלתרא

חג הסוכות ממשמש ובא, והכל יודעים את אחת ההלכות בבניית סוכה, כי "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה - פסולה" (סוכה ב/א).

בשלוש הלכות שונות הוגבלנו לגובה עשרים אמה. א. סוכה. ב. נר חנוכה. ג. קורת המבוי. לדעת רבה (סוכה שם), הטעם שאין לבנות סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה הוא, מפני שהיושב בסוכה לא יבחין בסכך הגבוה, והרי אמרה תורה "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת את בני ישראל", הוי אומר, בעת שאתה יושב בסוכה עליך לחוש זאת.

אין למקם חנוכה בגובה מעל עשרים אמה, שהרי היא נועדה לפרסומא ניסא, ועין העוברים והשבים אינה שולטת בגובה זה. גם את קורת המבוי אין למקם בגובה העולה על עשרים אמה. קורת המבוי ניתנת בגבול שבין המבוי לבין רשות הרבים, על פי תקנת חכמים, "משום היכרא", היינו: להבדיל בין המבוי לבין רשות הרבים, כדי שלא יטלטלו מן המבוי לרשות הרבים ולהיפך

חלפו מספר חדשים ומועד החתונה הלך וקרב. העיר כולה עטתה חג לקראת המאורע המרגש שנחוג ברוב פאר והדר.

כדרכו של עולם, לאחר שבועות מספר שככה המולת השמחה. נשות העיר הספיקו לכבס את ציפיות הכריות שבהן ארזו את הקטניות לקראת שבת ה"אופורוף", הבעלים החזירו לביתם את הספסלים והשולחנות שרכזו ברחבת בית הכנסת הגדול, והעיר שבה לשגרת חייה.

באופן מפתיע, לאחר תקופת מה, שוב הפכו הנישואים הטריים לשיחת היום בכל מקומות הכינוס, אלא שהפעם היו הכל תמהים ומבולבלים. בכל מקום נראו אנשים הלוחשים רעיונות וסודות שרק הם יודעים, לאוזניהם הכרויות של מעגל האנשים שהלך וגדל סביבם ועמו התרחבה חרושת השמועות הבלתי פוסקות.

הסערה הגדולה שקמה בעיר נגרמה בעקבות דין תורה שקבע בית הדין בין החתן וחותנו. החתן הטרי רבי דוד בעל הט"ז **תבע לדין תורה** את חותנו הגדול בעל הב"ח רבי יואל סירקיש! לעובדה מוזרה זו נתוספה הידיעה כי דין התורה נסוב על אודות ארוחת צהרים, לא פחות ולא יותר. החתן הצעיר תובע את חותנו שאינו עומד בדיבורו להאכילו מנתה בשר בכל יום, שכן לאחרונה מוגשים לו ריאות בקר לארוחת הצהרים וריאות אינן בשר.

ותהום העיר ותאמר: זהו רבי דוד?! והיו הכל משתוממים על מה ולמה ראה התלמיד החכם הצעיר שעדיו לגדולות, לצאת נגד חמיו בצורה שכזו, ועוד על ארוחת צהרים.

לא היה איש אחד בעיר ששכח לברר מתי בדיוק יחול הדין. ביום המיועד התייצבו בבית הדין כל תלמידי החכמים שהתעניינו בטענותיהם ההלכתיות של הצדדים. גם בעלי המלאכה והרוכלים סגרו את עסקיהם, לא בכל יום מזדמן להם לראות ויכוח פומבי בין בני משפחה ועוד משפחת אצולה. לפני שהחל הדין עוד הספיק שמערל לדווח לסובביו, שאפילו אתמול, יום לפני תחילת הדין, נצפה החתן הצעיר אוכל בשלווה את הריאות בבית חמיו ומשוחח איתו אחר כך בניחותא בסוגיות שונות, כאילו אינם עומדים להתנצח מחר בבית הדין קבל עם ועולם על ארוחת צהרים.

סקרנות הנאספים הרקיעה שחקים כאשר בית הדין ביקש מהתובע לפרט את טענתו, שחמיו אינו עומד בדיבורו. תלמידי החכמים עשו אזניהם כאפרכסת להאזין היטב לדברי הגאון הצעיר הסובר שישינו חילוק בין בשר לריאות ואין להם דין הלכתי זהה, וניסו לדלות מזכרונם את כל הסוגיות הנוגעות לבזיון זה שבו העמיקו לחקור ולדון מאז נודע לראשונה שנושא זה הוא העומד בין הט"ז לב"ח.

הט"ז קם ממקומו ובמילים קצרות תיאר ביבושת בפני בית הדין את הבטחתו של חמיו להאכילו בשר בכל יום, ושולדעתו הבטחה זו מופרת מאז שהוא מקבל ריאות במקום בשר "שהרי ריאות אינן בשר". בסיום דבריו התיישב הט"ז על מקומו ובכך סימן שתמו דבריו.

סערה גדולה קמה באולם. טובי הלומדים ששהו במקום יצאו מגדרם, וכי כך טוענים? והין ללחוש בקול תלמיד חכם בעל מזג סוער. אך לא נותר להם זמן רב לדון ביניהם, שכן עתה הגיע תורו של הב"ח לשטוח את טיעונו מדוע לדעתו ריאות הן כן בשר.

שעה ארוכה התענגו תלמידי החכמים על סברותיו ועל ראיותיו של הב"ח אשר הפליא להוכיח מסוגיות רבות שהצדק איתו. מידי פעם נשמעו חרשים קלים מכיוון קבוצת הלומדים שהתלחשו על אודות סברא מפלפלת שנורכה בחלל זה עתה, ומיד עצרו את דיבורם והאזינו בקול רב לראיה הבאה שהחל הב"ח לפרוש בגאונות רבה.

טענות הצדדים הסתיימו, וכפוף, פסק בית הדין כי הצדק עם הב"ח שהוכיח לעין כל שריאות הן בשר, והוא ראשי להמשיך במנהגו להאכיל את חתנו ריאות.

מושב בית הדין הסתיים. האולם התרוקן מיושביו, והמסתורין שעטפו את דין התורה המזור, הלכו והתעבנו. הפעם לא נמצא אפילו ידען אחד שידע

[הטעם "משום הכירא" נפסק להלכה]. מאחר שאין עין אדם מבחינה בחפצים הממוקמים בגובה שמעל עשרים אמה, תקנו חכמים שאין למקם את הקורה בגובה זה.

במסכת עירובין אנו לומדים, כי אם מעניקים לאנשים סיבה הגונה להרים את ראשם מעלה לכיוון הקורה, אין מניעה למקמה בגובה העולה על עשרים אמה, וכגון, ניתן לקשט את קורת המבוי בעיטורים מרהיבים שיגרמו לכל עובר ושב להביט כלפי מעלה ולראות את הקורה.

הדעת נותנת, כי גם האדם אשר יקשט את סוכתו בציורים שובי לב, שיובילו את עין הצופה מעלה מעלה, אל הסכך המסכך את הסוכה בגובה רב, מכשיר בכך את סוכתו. אולם, האדמו"ר מגור, בעל "שפת אמת" זצ"ל (סוכה ב/א), עומד על כך, כי עצה זו של "אמלתרא" לא נזכרה במסכת סוכה כלל. מדוע?

קיר המגיע עד הסכך ועד החנוכיה: בעצם, הראשונים מקשים קושיה זהה אך הפוכה. הגמרא במסכת סוכה אומרת, כי לדעת רבה, אם הדפנות מתמשכות עד לגובה הסכך, אין כל מניעה לכך שהסכך יהא גבוה מעשרים אמה. כלומר, הלכה זו, שאין להציב סכך מעל עשרים אמה, מתייחסת לסוכה שקיים רווח בין דפנותיה לבין הסכך. אולם, אם הדפנות נושקות לסכך, סוכה זו כשרה, מפני שעין היושב בסוכה נמשכת אחר הדפנות, עד שלבסוף רואה הוא את הסכך. מדוע, שואלים הראשונים, היתר זה לא נאמר גם במבוי ובנר חנוכה?

בעלי התוספות (שם, ע"ב ד"ה "וכיון") מתרצים, כי הנר והקורה קטנים, והעין אינה קולטת אותם למרות המחיצות המגיעות עדיהם. ואילו הרשב"א והריטב"א מבארים, כי אך ורק מחיצות הסוכה, המקיפות מכל עבר, לוכדות את העין ומובילות את הצופה כלפי מעלה [הערוך לנו כותב, כי מחלוקת ראשונים זו מניבה השלכה מעשית לדעת רבה, אם כדי להכשיר סכך בגובה מעל עשרים אמה, יש צורך שכל דפנות הסוכה יגיעו עד הסכך].

מכל מקום, שאלתו של ה"שפת אמת" נותרת בעינה, מדוע "אמלתרא" אינה מועילה בסוכה. ה"שפת אמת" מסביר, כי יש צורך לשבת בסוכה שממנה עצמה ניכר כי היא סוכה, אם הסוכה ניכרת כסוכה באמצעות אמצעים אחרים, אין בכך די. הוא מדייק כן מלשונו של רש"י האומר (ד"ה "למען ידעו"), "עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך". שונה היא קורת המבוי, שעיקר תפקידה להוות חייץ והבדל בין המבוי לבין רשות הרבים, ואין לנו אלא להביא לידי כך שהיא תבלוט ותראה לעין כל [ראוי לציין כי משא ומתן זה הינו לפי טעמו של רבה, אך להלכה לא נפסק כדבריו, ובכל אופן סכך למעלה מעשרים אמה פסול כטעמו של רבא שם. עיין "שולחן ערוך" או"ח סי' תרל"ג סעי' א].

הבנו, איפוא, מדוע "אמלתרא" אינה מועילה בסוכה, עדיין עלינו לדעת, מדוע "אמלתרא" אינה מועילה בנר חנוכה. על מדוכה זו עומד הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל ("הליכות שלמה" מועדים, הל' חנוכה פרק י"ד סעי' ז' ובדבר הלכה שם), הכותב, כי לפני שאנו שואלים מדוע, עלינו להתבונן במרכיבי השאלה. מה מבקשים אנו - להבליט את החנוכיה באמצעות עיטורים וחפצים שובי עין. כלום נרות החנוכה עצמם אינם מושכים את העין? ובכל זאת החליטו חכמים כי אין די בכך, ואין למקמם בגובה מעל עשרים אמה. מה תועיל "אמלתרא" במקרה זה...

כך עושים פרסומת: ובכל אופן, מדוע אכן "אמלתרא" אינה מועילה בנרות חנוכה. סברה נאה נאמרה בדבר בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל; יש להבדיל בין הבחנה לבין פרסום. לאמר, את קורת המבוי צריך לראות. אם ראוה, נוצר ההיכר הנדרש ודי בכך. נרות החנוכה נועדו לפרסום הנס. פרסומת מציבים במקום הנח ביותר לצפייה של אנשים רבים ככל הניתן ("שבות יצחק" הל' חנוכה פ"א אות ד').

דף יד/א כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח

פאי 3.1415926535897932384

האות היוונית "פאי", מוכרת היטב לכל העוסקים במתמטיקה ובפיזיקה. אות זו מייצגת את היחס הקבוע בין היקף המעגל לקוטרו. קוטר המעגל, שהוא

המרחק שבין קצוות המעגל, עומד ביחס קבוע להיקפו של המעגל. למשל, אם נניח שהיחס הקבוע בין היקף המעגל לקוטרו עומד על $\frac{1}{3}$, היינו: לעולם שיעור היקף המעגל הוא כפול 3 מקוטרו, הרי שכאשר נדע כי קוטרו של מעגל מסויים עומד על 4 מטר, נסיק מכך כי היקפו 12 מטר.

מהו שיעור היחס בין קוטר המעגל להיקפו: גמרתנו דנה באריכות, מהו שיעור היחס בין קוטר המעגל להיקפו, כדי לברר הלכה בדיני עירובין: על הקורה אותה מניחים בפתח המבוי, להיות בעובי טפח. כאשר מניחים קורה עגולה, יש לחשב אם יש בה עובי טפח, והדרך הקלה ביותר לעשות זאת היא באמצעות מדידת היקף הקורה.

ים של שלמה: הגמרא לומדת את שיעור ה"פאי" מן הנביא (מלכים א' ז/כג) המתאר את בית המקדש שבנה המלך שלמה: "ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגל סביב, וחמש

להסביר את פשר התנהגותו של החתן. אפילו לומדי חברת המשניות ידעו לצטט: "מעיקרא מאי קסבר?" ולפלפל באגודלם, הן אם הוא חושב שראוי לקיים על נושא כזה דיון בבית הדין, שיבוא מוכן עם טענות וראיות כפי שהוא ודאי יודע, ואם אין לו סברות וראיות שלא יתבע אותו ויבזה את עצמו.

לאחר שהעיר הפכה כמרחקה, חשש אחד ממקורבי הט"ז לחילול ה' שעלול להיגרם עקב הדין, לפי שפשוטי העם חשבו שאמנם כל עניינו של הט"ז הוא בטיב ארוחת הצהרים המוגשת לו, ועל כן פנה בדחילו ורחימו אל הט"ז שיואיל להסביר לו את פשר הדברים.

נתגלה לי משמים, אמר הט"ז, שמוטל קיטרוג על חותני הגדול, שאינו מאכילני בבשר, משום שבדרגה הגבוהה בה אני לומד וממצה את כל כוחותי וחושי ללימוד התורה, התעוררה בשמים טענה על הב"ח שאם הייתי אוכל בשר יכול הייתי להוסיף עוד מאמץ וכוחות בעמל התורה. כדי למנוע את הקיטרוג על חמי הגדול, רציתי שבית דין של מטה יפסוק שאין כל הבדל בין ריאות לבשר וחמי מקיים את הבטחתו. זו היתה הסיבה שבגינה תבעתי לדין תורה!

מעשה זה של הט"ז והב"ח סיפר מרן החזו"א זצ"ל לתלמידיו כשרצה לחזק ולתת מושג מה היו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה חיים הכהן** ז"ל

ב"ר יוסף אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט באב תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידו

הר"ר **אביגדור יהודה כהן** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **מלכה קרופניק** ע"ה

ב"ר משה ז"ל נלב"ע א' באלול תשי"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידו

הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחיל

לעילוי נשמת

ר' **אפרים אהרונוף** ז"ל

בן מרת מיכל ע"ה נלב"ע ל' באב תשי"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **בנימין וסלי** ז"ל

ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע כ"ז באב תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אלתר רוזנבוים** ז"ל

ב"ר דוד ז"ל נלב"ע א' באלול תשס"ט

מרת **שרה יהודית רוזנבוים** ע"ה

ב"ר חיים שמעון זומר ז"ל נלב"ע ב' באלול תשכ"ח

מרת **חיה רחל הבר** ע"ה

ב"ר דוד צבי ז"ל נלב"ע ג' בתשרי

תנצב"ה

הונצחו ע"י משפחות **הבר ורוזנבוים** שיחיו

הדף היומי

עירובין ז' - י"ג

כ"ז אב - ב' אלול

באמה קומתו וקו שלשים באמה יסב אתו סביב". שלמה יצר גיגית גדולה מנחושת לצורך טהרת הכהנים, אשר כונתה "ים" [קרקעיתה היתה נקובה הישר למעין עין איתם, ולכן מימיה לא היו "מים שאובים"]. קוטר הים עשר אמות, והקיפו שלושים אמות. מכאן, ששיעור ה"פאי" 3 בדיוק. הגמרא מסכמת זאת במשפט הרווח בתלמוד: "כל שיש בהיקפו שלשה טפחים - יש בו רוחב טפח".

רבתינו הראשונים (עיין תוס' ד"ה "והאיכא" ועוד) מתמקדים בגמרתנו כדי לבאר את הקושיות העולות עם לימוד הגמרא.

מדוע יש צורך במקור? השאלה הראשונה המתבקשת מאליה היא, מדוע יש צורך במקור לכלל חשבונאי, ימדדו ויבדקו ויידעו את התשובה. זאת ועוד, כל העוסקים בתחום יודעים, כי היחס הקבוע בין הקוטר לבין ההיקף אינו 3 בדיוק, כי אם 3.1415926535897932384.

בין גדולי הדורות העוסקים בשאלה זו נמנה התשב"ץ (ש"ת ח"א סי' קס"ה), אשר כתב תשובה ארוכה מאד בעניין והביא מדברי הראשונים, כלהלן, אשר תכליתכם אחת: "שלא נעלם מהם האמת, כי הם אנשי אמת, מקבלי האמת מאלוקי האמת", ואילו חכמינו זכרונם לברכה הורו "כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח" כדי להורות, כי אין צורך לדייק ביותר במדידות, ויש לחשב את ההיקף פי שלש מהקוטר.

הספק שעדיין יש לברר הוא, אם חכמינו באו להורות לנו כי כך יש לנהוג הן לחומרא והן לקולא, או שמא לחומרא בלבד. ובכן, התשב"ץ מסתפק בדבר, ולהלן נעיין בדברי הראשונים, אם ניתן להסיק מדבריהם מה דעתם בנידון זה.

אין צורך לדייק בחישוב: הרא"ש (תוס' הרא"ש) מסביר, כי אכן שיטת החישוב המדוייקת של היחס בין ההיקף לבין הקוטר היתה ידועה לחכמינו, אך הם ביקשו להורות לנו שאין צורך לדייק עד כדי כך ולשם כך הביאו את הפסוק העוסק ב"ים של שלמה" ממנו מוכח, כי רושמי דברי הנביאים לא דייקו בעת כתיבת הנתונים לדורות והסתפקו בחישוב של 1/3. מדברי הרא"ש מוכח בעליל, כי כוונת גמרתנו הן לקולא והן לחומרא. הלכה היא שנלמדה מן הפסוק, כיצד יש לחשב את היחס בין ההיקף לבין הקוטר.

לעומת זאת מדברי הרמב"ם (בפי המשנה) לא ניתן להסיק מסקנה נחרצת: "צריך אתה לדעת, שיחס קוטר העיגול להיקפו בלתי ידוע ואי אפשר לדבר עליו לעולם בדיוק. ואין זה חסרון ידיעה מצידנו כפי שחושבים הסכלים, אלא שדבר זה מצד טבעו בלתי נודע ואין במציאותו שידוע...". כלומר, היחס בין ההיקף לבין הקוטר הוא מספר אי רציונאלי; לעולם לא יימצא המעגל שבו היחס הוא מספר שלם, אלא כפי שכבר הובא לעיל ה"פאי" הוא 3.1415926535897932384. ואלו הן רק 20 הספרות הראשונות... מפני כך "תפסו הם בחשבון גדול ואמרו, כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח, והסתפקו בזה בכל המדידות שהוצרכו להן בכל התורה".

האם התכוון הרמב"ם לכך שגם להלכה ולמעשה אין צורך לחשב בדיוק, גם לקולא, או שמא אין כוונתו אלא לכך שלשון המשנה קוצר כדי לא להאריך, אך למעשה יש צורך לחשב בדיוק את היחס שבין הקוטר לבין ההיקף. התשב"ץ נוטה לומר, כי "למעשה יש לדקדק על פי דקדוק האמת". אולם, ה"ערוך השולחן" (יו"ד סי' ל' סעי' י"ג, ובאור"ח סי' ס"ג סעי' כ"ג) נוקט, כי ניתן לסמוך על חשבון זה גם לקולא, וכן מצדד ה"משנה ברורה" (בשער הציון סי' שע"ב ס"ק י"ח), המסיים את הנידון, כי בדינים ובהלכות מדרבנן, בוודאי ניתן לסמוך על שיטת החישוב המקילה [ראה עוד ב"מאורות הדף היומי", בכורות דף יז/ב, אי אפשר לצמצם - עד כמה יש לדייק בעשיית ריבוע התפילין].

בספר "ארץ חיים" (בראש הספר בקונטרס "כיבוד אב") מביא אפשרות מעניינת ומחודשת לפתרון העניין, בשם אביו, רבי מנשה מטהוב סטלון, אשר עלה לארץ ישראל מחלב לפני כמאה וארבעים שנה ושימש כאב בית הדין בצפת.

עגול - משושה: רבי מנשה אומר, כי שיעור של פי 3 הוא מדוייק להפליא בצורת משושה. היקף המשושה הוא פי 3 בדיוק מקוטרו. בזמני קדם, הוא כותב, נמנעו על פי רוב מיצירת עיגולים מדוייקים ובדרך כלל ייצרו צורת משושה [עיי"ש בטעם הדבר]. גם הקורה ה"עגולה" שבסוגייתנו, אינה אלא משושה... לדעתו, גם הים שעשה שלמה היה משושה, ודברי הנביא, כמו גם דברי גמרתנו, מדוייקים להפליא.

ברם, חידוש זה אינו הולם את דברי רבתינו הראשונים, אשר נוכחנו לדעת כי הם מפרשים את גמרתנו כי היא עוסקת בקורה עגולה ממש.

הדרגות של לימוד התורה של הדורות הקודמים. כדי לסבר את האוזן על מעלת לימודו של ה"ט"ז, נוסף ונביא מעשה שאירע עמו לאחר שנים כפי שהעיד הגאון רבי חיים וואלאזין בספרו נפש החיים:
אשה מסכנה התגוררה במקום מגוריו של ה"ט"ז. ילדה הקטן חלה במחלה אנושה שדירדרה את מצב בריאותו והביאה אותו לערש דוויו. מה לא ניסתה. כל הון שבעולם היתה מוכנה ללוות ולהוציא עבור רפואת בנה היקר, אך הרופאים כולם הרימו ידיים בייאוש, דמעות רבות ורותחות זלגו מעיניה לפני שהינה לגשת אל ה"ט"ז ולבקש ממנו רחמים על ילדה הקט. בקול בוכים תינתה בפניו את צרתה וביקשה בכל לביה ובמאודה שיאמר לברך את בנה שירפא ממחלתו האנושה. "התחת אלוקים אני?" תמה ה"ט"ז. אך האם האומללה לא הרפתה וענתה: לא אליכם באתי רבי, באתי לבקש בזכות תורתכם! מששמע זאת רבי דוד נענה ואמר: אם כן, הריני מקדיש לרפואת בנך מחצית השעה מלימודי - את השיעור שעומד אני למסור כעת בפני תלמידי. ואכן, "חלצתו חמה" ונרפא אותו נער מחוליו לשמחתה הרבה של אמו בזכות תורתו הקדושה של ה"ט"ז.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

שלמות

הגמרא המושלמת המחבבת את הש"ס על לומדיה
לראשונה: מואר מנקוד מפרסם נתן חשק ללימוד

להזמנות: 02-804-3333

לעילוי נשמת
הר"ד משה חיים זילבר ז"ל ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע ר"ח אלול תשמ"ט **תנצב"ה**
הונצח ע"י ירידנו משפחת **הלר** - גבעת שמואל שיחיו

נר ה' נשמת אדם

